

بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها در ایران: مطالعه‌ای فراتحلیل*

سید ضیاء هاشمی^۱، مجید فولادیان^۲، سید احمد میرمحمدتبار^۳، محمود تیموری^۴، مصطفی تیموری^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۱۷

Doi: 10.22059/JRD.2022.340085.668708

چکیده

تعاونی‌ها می‌توانند زمینه مناسبی برای توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در جامعه فراهم کنند. با در نظر گرفتن فراوانی و تنوع پژوهش‌های انجام شده در زمینه موفقیت تعاونی‌ها در ایران، انجام دادن تحقیقات ترکیبی نظیر فراتحلیل در این حوزه ضروری به نظر می‌رسد. سؤال پژوهش حاضر این است که در تحقیقات انجام شده چه عواملی بر موفقیت تعاونی‌ها در جامعه ایران بیشترین تأثیر را می‌گذارند. این پژوهش با روش فراتحلیل انجام شده است. جامعه آماری تحقیق، همه تحقیقات معتبر علمی (شامل مقالات، طرح‌های پژوهشی و پایان‌نامه) بودند که در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹ با موضوع موفقیت تعاونی‌ها منتشر شدند. براساس معیارهای ورود مطالعات به پژوهش و خروج از آن، پنجاه پژوهش انتخاب شد و با نرم‌افزار جامع فراتحلیل CMA^۲ تحلیل شدند. مطابق یافته‌های تحقیقات بررسی شده، متغیرهای مستقل، در چهار دسته اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و ساختاری-قانونی قرار می‌گیرند. در دسته اجتماعی، متغیرهای اعتماد اجتماعی و مشارکت اعضا به ترتیب با اندازه اثر ۰/۶۶ و ۰/۴۳ بیشترین تأثیر را بر موفقیت تعاونی‌ها می‌گذارند. در دسته مدیریتی، متغیرهای روابط و همکاری تعاونی‌ها و همچنین سابقه اعضا و مدیران به ترتیب با اندازه اثر ۰/۴۵ و ۰/۳۶ و در دسته اقتصادی، متغیر سرمایه تعاونی‌ها با اندازه اثر ۰/۳۳ بیشترین تأثیر را بر موفقیت تعاونی‌ها دارد. بیشترین تأثیر متغیرهای دسته ساختاری-قانونی عبارت است از: ۱. دانش و آگاهی درباره تعاونی‌ها؛ ۲. عملکرد اداره تعاون منطقه به ترتیب با اندازه اثر ۰/۴۹ و ۰/۴۰. مدل نهایی مستخرج از نتایج تحقیق نشان داد ابتدا عوامل ساختاری-قانونی و سپس عوامل اجتماعی می‌توانند نقش مهمی در عوامل مدیریتی و اقتصادی و در نهایت موفقیت تعاونی‌ها داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: آگاهی از تعاون، سرمایه اجتماعی، فراتحلیل، موفقیت تعاونی‌ها، مشارکت.

* مقاله علمی، مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان «تبیین زمینه‌ها، عوامل و موانع اجتماعی-فرهنگی موفقیت تعاونی‌ها در ایران و ارائه راهبردها و راهکارهای اجتماعی و مدل‌های ترویجی-تبلیغی»، کارفرما: معاونت تعاون وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی (۱۳۹۹).

۱. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، zhashemi@ut.ac.ir

۲. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)، fouladiyan@um.ac.ir

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه اراک، اراک، ایران، a-mirmohamadtabar@araku.ac.ir

۴. دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران،

teymouri.mahmood@gmail.com

۵. استادیار گروه توسعه روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران،

m.teimoori1982@yahoo.com

Journal of Community Development

(Rural and Urban Communities)

Vol. 14, No. 1, Spinger and Summer 2022

Investigating the Factors Affecting the Cooperatives Success in Iran: A Meta-Analytical Study*

Seyed Zia Hashemi¹, Majid Fouladiyan², Seyed Ahmad Mirmohammadtabar³,
Mahmoud Teimori⁴, Mostafa Teimori⁵

Received: March 6, 2022

Accepted: July 8, 2022

Abstract

Cooperatives can provide fertile ground for economic, cultural and social development of society. Considering the frequency and diversity of studies on the success of cooperatives in Iran, it seems necessary to conduct a combined study such as a meta-analysis in this field. The question of the present study is: in the conducted research, which factors have the most influence on the success of cooperatives in Iranian society? This research was conducted using the method of meta-analysis. The statistical population of the study was all valid scientific research (including articles, research projects, and dissertations) published on the topic of success of cooperatives from 2001 to 2020. Based on the criteria for inclusion and exclusion of studies, 54 studies were selected and analyzed using the comprehensive CMA2 meta-analysis software. The results show that the independent variables in the studies reviewed fall into four categories: social, economic, managerial, and structural-legal. In the social category, the variables social trust and member participation have the largest effect on the success of cooperatives, with an effect of 0.66 and 0.43, respectively. In the management category, the variables cooperative relationships and cooperation, and member and manager background have the largest effect on cooperative success, with an effect of 0.45 and 0.36, respectively. In the economic category, the variable cooperative capital has the greatest influence on the success of cooperatives, with an effect size of 0.33. The variables in the structural-legal category have the greatest influence: Knowledge and awareness about cooperatives and the performance of regional cooperative administration with effect sizes of 0.49 and 0.40, respectively. The final model derived from the research results shows that first the structural-legal factors and then the social factors can play an important role in other factors and finally the success of cooperatives.

Keywords: Cooperatives Success, Social Capital, Participation, Cooperative Awareness, Meta-Analysis.

*A scientific article, from a research project entitled "Determining the contexts, factors and social-cultural obstacles of the cooperatives success in Iran and presenting social strategies and solutions and promotion-advertising models," ordered by the Deputy Ministry of Cooperatives, Ministry of Labor, Cooperatives and Social Welfare (2019).

1. Associate Professor, Department of Sociology, University of Tehran, Tehran, Iran, zhashemi@ut.ac.ir

2. Associate Professor, Department of Social Sciences, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran (Corresponding author), fouladiyan@um.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Sociology, Arak University, Arak, Iran, a-mirmohammadtabar@araku.ac.ir

4. PhD in Economic Sociology and Development, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran, teymouri.mahmood@gmail.com

5. Assistant Professor, Department of Rural Development, Islamic Azad University of Tehran Science and Research Branch, Tehran, Iran, m.teimoori1982@yahoo.com

مقدمه و طرح مسئله

تعاونی‌ها به‌عنوان تشکل سازمان‌یافته مردمی، با استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های شهروندان و استفاده بهینه از امکانات بالقوه هر منطقه، نقش مهمی در اقتصاد ملی ایفا می‌کنند و از دو جنبه اجتماعی و اقتصادی اهمیت دارند. از یک طرف تعاونی‌ها می‌توانند تولید ناخالص ملی را در یک کشور افزایش دهند و از طرفی دیگر، می‌توانند امکان تحقق عدالت اجتماعی را در جامعه افزایش دهند (پالت^۱، ۲۰۰۹).

درباره تعاونی تعاریف متعدد و متفاوتی ارائه شده است. روش‌های تعریف تعاونی با توجه به منطقه جغرافیایی، تفاوت در ادراک اعضا، میزان درگیری در خط تولید کالا، کارکرد و انواع تعاونی متفاوت‌اند. یکی از تعاریفی که درباره آن، بین متخصصان حوزه تعاونی اتفاق نظر بیشتری وجود دارد، تعریف اتحادیه بین‌المللی تعاونی^۲ (۱۹۹۵) است. مطابق با این تعریف، تعاونی را می‌توان به‌عنوان انجمنی مستقل و مرکب از افرادی تعریف کرد که داوطلبانه برای تأمین نیازها و خواسته‌های مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود، از طریق یک بنگاه با مالکیت و کنترل دموکراتیک اعضا متحد شده‌اند.

تعاونی‌ها مزایای ارزشمندی برای افراد و جامعه ایجاد می‌کنند: ۱. اعضای جامعه در شروع کار تعاونی به‌راحتی می‌توانند منابع محدودی را برای سرمایه‌گذاری مشترک جمع کنند؛ ۲. اعضای تعاونی از مزایای اقتصادی در مقیاس تولید، خرید یا بازاریابی بهره‌مند می‌شوند؛ ۳. اقدام، برنامه و مسئولیت مشترک در تعاونی‌ها وجود دارد؛ به این صورت که اعضای که ظرفیت‌ها و مهارت‌های گوناگونی دارند، در تصمیم‌گیری یا اداره تعاونی مشارکت می‌کنند؛ ۴. دسترسی به اعتبارات و سایر خدمات و درنهایت امکان به‌حداکثر رساندن بازده تعاونی‌ها است که مهم‌ترین مزیت تعاونی به‌شمار می‌رود (انجیرو، ۲۰۱۴).

به‌علاوه تعاونی‌ها در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع تأثیر فراوانی دارند و سازمان ملل متحد به کشورهای در حال توسعه پیشنهاد می‌کند برای ارتقای توسعه اقتصادی و اجتماعی، از ظرفیت‌های تعاونی‌ها استفاده کنند. سازمان ملل متحد^۳ (۲۰۱۵) تعاونی‌ها را وسیله مناسبی برای

1. Pollet
2. International Cooperative Alliance
3. United nations

کاهش فقر، توانمندسازی زنان، حرکت به سمت برابری اجتماعی، اطمینان از امنیت غذایی، اشتغال‌زایی و تأمین معیشت در جوامع در حال توسعه می‌داند. درباره اهمیت تعاونی‌ها در جهان، گزارش اتحادیه بین‌المللی تعاونی (۲۰۱۹) نشان می‌دهد سیصد تعاونی برتر دنیا گردش مالی برابر با ۲/۱ تریلیون دلار دارند. همچنین تعاونی‌ها توانسته‌اند حدود ۲۸۰ میلیون شغل در سطح جهان ایجاد کنند که این میزان، حدود ۱۰ درصد کل شاغلان دنیا را تشکیل می‌دهد (گازمون و سانتوس، ۲۰۲۰).

در ایران نیز تعاونی‌ها اهمیت بسیار دارند. بخش تعاون به‌عنوان یکی از سه بخش نظام اقتصادی کشور، طبق اصل ۴۴ قانون اساسی، به فعالیت در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌پردازد. براساس اهداف تعیین شده برای بخش تعاون، طبق ماده ۱۰۲ قانون برنامه چهارم توسعه، دولت موظف به توسعه بخش تعاون در اقتصاد ملی براساس اصل ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی است. همچنین بنا بر سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری، سهم بخش تعاون در اقتصاد کشور باید تا آخر برنامه پنج‌ساله پنجم به ۲۵ درصد برسد (شامرادیان، ۱۳۹۸).

صاحب‌نظران و جامعه‌شناسان معتقدند در وضعیت کنونی که به‌طور جدی «شعار دولت کوچک‌تر برای آینده بهتر» مطرح است، باید به دو دلیل به تقویت بخش تعاون توجه بیشتری شود: ۱. در نظام تعاونی، نظارت قوی مردمی اعمال می‌شود و هرم قدرت در آن از پایین به بالا، و در نتیجه مسئولیت و هزینه‌های نظارتی دولت کمتر است و نظارت، مفهوم دقیق‌تر و گسترده‌تری می‌یابد؛ ۲. برای بخش خصوصی رقیب جدیدی یافت می‌شود که می‌تواند به‌نوبه خود در افزایش کیفیت تولید و کارایی بیشتر این بخش نقش مهمی داشته باشد؛ با وجود این، در طول سال‌های گذشته تعاونی‌ها نتوانسته‌اند نقش مؤثر خود را ایفا و جایگاه واقعی خود را در اقتصاد ایران پیدا کنند (کوهی، ۱۳۸۵).

تعاونی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی اقتصاد کشور، با تکیه بر اصول و اهداف اقتصادی-اجتماعی خود، نقش زیادی در فرایند توسعه کشور دارد؛ بنابراین لازم است براساس تحلیل و ارزیابی میزان موفقیت فعالیت‌های تعاونی و مقایسه آن با سایر بخش‌های اقتصادی کشور، اقدامات رقابتی و حرکت به سمت مزیت نسبی را در این بخش تسهیل کرد. سپس با واقع‌بینی و مطابق سطوح اندازه‌گیری شده کنونی، برنامه ارتقای بهره‌وری را برای آینده تدوین کرد و با

توجه به میزان شکاف بین سطح برنامه‌ریزی شده، راهبردهای مناسبی برای کاهش این شکاف به کار بست (فرشادفر، ۱۳۸۸). از آنجا که معیشت مردم از اساسی‌ترین برنامه‌های بخش اجرایی کشور است، تلاش شده در برنامه توسعه و سند چشم‌انداز، فرصت‌های برابر، امکانات برابر و اطلاعات برابر کار و سرمایه‌گذاری به صورت عادلانه در اختیار مردم قرار گیرد. از این رو مسئولیت بخش تعاون به عنوان یکی از مردمی‌ترین بخش‌های اقتصاد، بیشتر و مسئولیتش سنگین‌تر شده است. در نتیجه کوشش در شناخت موفقیت تعاونی‌ها و عوامل مؤثر در افزایش آن، یکی از شرایط ضروری برای رشد و توسعه شرکت‌های تعاونی و دستیابی به اهداف والای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن است (صفری و همکاران، ۱۳۸۸).

اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر بیشتر بر جنبه‌های روشی تحقیق استوار است. ضرورت تحقیق از آن جهت است که بیشتر حوزه‌های علوم اجتماعی به انجام تحقیقات بیشتر، نیاز کمتر و در مقابل، به سازمان‌دهی تحقیقات موجود، نیاز بیشتری دارند (کارد^۱، ۲۰۱۱). با افزایش تولیدات علمی در حوزه‌های تخصصی، نتایج ضدونقیضی به وجود می‌آید. از این رو برای غلبه بر این تضادها، باید از روش ترکیبی استفاده کرد. راه‌حل مبتنی بر شواهد متضاد از لحاظ پیامدهای گوناگون به منظور پیشرفت بیشتر در یک حوزه و برای کاربرد عملی، اغلب ضروری است (نوغانی و میرمحمدتبار، ۱۳۹۶: ۵). در چند دهه گذشته در کشور، میزان پژوهش‌های علمی در حوزه‌های مطالعاتی مرتبط با موضوع موفقیت تعاونی‌ها افزایش یافته است؛ بنابراین جامعه علمی با اطلاعات گسترده‌ای در باب عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها روبه‌رو شده است. فراوانی و تنوع پژوهش‌های انجام شده، نتایج متناقض آن‌ها و نبود یافته‌های واحد، از یک سو ممکن است این تصور را ایجاد کند که انجام دادن این پژوهش‌ها بیهوده است و موجب اتلاف هزینه‌ای هنگفت می‌شود و از سویی دیگر، جامعه علمی و سیاست‌گذاران را دچار ابهام کند. امروزه برای رهایی از چنین وضعیت بحرانی که در روش‌های تحقیق، مسیر بازننگری و تجدیدنظر وجود دارد، فراتحلیل^۲، مطرح و با استقبال جامعه علمی روبه‌رو شده است و به طور گسترده به کار می‌رود. فراتحلیل عبارت است از «مجموعه فنون نظام‌داری که به حل تناقض‌ها و تضادهای آشکار یافته‌های پژوهشی می‌پردازد و علاوه بر تبدیل یافته‌های مطالعات گوناگون به مقیاسی

1. Card

2. Meta-analysis

مشترک، روابط بین ویژگی‌ها و یافته‌های پژوهشی را از لحاظ آماری کشف می‌کند» (برون‌استین و همکاران، ۲۰۰۹: ۱۲). امروزه فراتحلیل به‌عنوان شیوه‌ای برای برشمردن قوت‌ها و ضعف‌های تحقیقات، با استفاده از ترکیب کمی نتایج، توانایی ارزیابی و تحلیل مجدد آن‌ها را فراهم می‌آورد و برای داشتن برآوردی واحد از تحقیقات متعدد، زمینه مناسبی ایجاد می‌کند. همچنین فراتحلیل با شناسایی عوامل مؤثر می‌تواند برنامه‌ریزی‌ها را منسجم، دقیق‌تر و عملیاتی‌تر کند؛ به این صورت که به‌جای برنامه‌ریزی و انجام‌دادن اقدامات عملی بر طیف وسیعی از عوامل مؤثر بر یک حوزه، برنامه‌ریزی روی چند عامل خاص تمرکز شود که از نتایج فراتحلیل به‌عنوان مهم‌ترین عوامل شناسایی شدند (نوغانی و میرمحمدتبار، ۱۳۹۶: ۷).

پژوهش‌های زیادی در حوزه تعاونی‌ها انجام شده است، ولی پژوهش‌های محدودی در قالب مطالعات تجمعی و گذشته‌نگر انجام شده که چکیده، عصاره و حاصل پژوهش‌های انجام یافته در این حوزه را به‌گونه‌ای نظام‌مند و به شیوه‌ای عملی پیش‌روی محققان قرار می‌دهند؛ بنابراین این پژوهش با بررسی دقیق و موشکافانه تحقیقات انجام‌شده در زمینه موفقیت تعاونی‌ها، چکیده و ماحصل آن‌ها را به‌صورت نظام‌مند نشان داده است. برای پاسخگویی به این سؤال که چه عواملی بیشترین تأثیر را بر موفقیت تعاونی‌ها در ایران دارند، مطالعه حاضر با بهره‌گیری از روش فراتحلیل، پژوهش‌هایی را که در حوزه موفقیت تعاونی‌ها انجام شده، بررسی می‌کند.

ملاحظات نظری

کوپر (۲۰۰۹) در بررسی مراحل انجام فراتحلیل اشاره می‌کند که در قسمت پیشینه تحقیق، بیشتر نظریات و تحقیقاتی مطرح شود که رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته مورد بررسی در فراتحلیل را نشان می‌دهند تا خواننده در ابتدا درکی کلی از مهم‌ترین نظریاتی که در این حوزه وجود دارد، پیدا کند. در همین راستا، در این بخش به عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها اشاره می‌شود. لیو (۲۰۱۱) در جمع‌بندی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی، این عوامل را به چهار حوزه اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و ساختاری-قانونی دسته‌بندی کرده است. دلیل انتخاب این دسته‌بندی، جامع بودن آن است. برخی مطالعات فقط به یک دسته عوامل نظیر اجتماعی و فرهنگی (اوستربرگ و نیلسون، ۲۰۰۹)، اقتصادی (براینس و همکاران، ۲۰۰۷) یا مدیریتی (جان

و همکاران، ۲۰۱۳) اشاره کرده‌اند که دسته‌بندی مورد اشاره لئو (۲۰۱۱) در مقایسه با آن‌ها جامعیت بیشتری دارد.

۱. عوامل اجتماعی

در حوزه عوامل اجتماعی می‌توان به نظریه سرمایه اجتماعی اشاره کرد. به‌رغم وجود تعاریف گوناگون از سرمایه اجتماعی، بیشتر این تعاریف بر سه عنصر شبکه اجتماعی، هنجارهای تعامل و اعتماد تأکید می‌کنند. در بین این سه عنصر، معمولاً شبکه اجتماعی به‌عنوان عنصر اصلی سرمایه اجتماعی مولد اعتماد و هنجارها در نظر گرفته می‌شود (ول‌کوک، ۲۰۰۰). پاتنام (۲۰۰۰) بین دو نوع شبکه تفاوت قائل می‌شود: ۱. شبکه‌هایی که متنوع و مجزا هستند، دوام زیادی ندارند و برپایه روابط با افراد غیرآشنا هستند (شبکه‌های پلی^۱)؛ ۲. شبکه‌هایی که تکرارشی، ولی بادوام‌اند و مبتنی بر ارتباط با افراد آشنا هستند (شبکه‌های پیوندی^۲).

عوامل اجتماعی مانند نگرش اعضا به تعاونی، ارتباط و مشارکت اعضا و اعتماد اجتماعی از مهم‌ترین عوامل موفقیت تعاونی‌ها هستند. یو (۲۰۰۹) به این نتیجه رسید که موفقیت تعاونی‌ها، با مشارکت اعضا و گروه هدف تعاونی رابطه قوی دارد. براساس نتایج پژوهش‌ها طی سال‌های ۱۹۷۸-۱۹۸۸ در تایلند، مدیریت مناسب مشارکت اعضا، یکی از عوامل مهم و مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها است (ساکساوانگ، ۱۹۹۰). فولتون (۲۰۰۴) بیان کرده است که تعهد اعضا به کار گروهی در بلندمدت، و احساس احترام و اعتماد متقابل بین اعضا و مدیران، سبب موفقیت تعاونی‌ها می‌شود. محققان دیگر نیز مدعی هستند که محیط اجتماعی مناسب و علاقه به تعاونی در آمریکا (سرگنت، ۱۹۸۲)، نگرش اعضا به تعهد به تعاونی و اعتماد به یکدیگر در سوئیس (اوستربگ و نیلسون، ۲۰۰۹)، و فرایندهای انتخاب اعضا و روابط تجاری اعضا در لهستان (باناسچک، ۲۰۰۸)، همگی از عوامل اجتماعی مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها هستند.

به باور بویان (۲۰۰۷)، برخی از عوامل اجتماعی در مناطق روستایی نظیر تعاونی رسمی، تأثیرات اجتماعات محلی، نگرش و مسئولیت‌پذیری کشاورزان به تعاونی‌شان، بر توسعه موفق تعاونی‌ها اثرگذار است. باویشکا و اتوود (۱۹۸۴) در هند به این نتیجه رسیدند که موفقیت و

1. Bridging
2. Bonding

شکست تعاونی‌ها، به عوامل اجتماعی و جغرافیایی مرتبط است. مطابق نظر آن‌ها، مناطقی که قشربندی اجتماعی منعطف‌تر و بازتری دارند، به احتمال بیشتر تعاونی‌های موفق‌تری خواهند داشت. سرگنت (۱۹۸۲) در پژوهشی که در آمریکا انجام داد، به این نتیجه دست یافت که عواملی مانند وفاداری و مشارکت اعضا، دانش دربارهٔ تعاونی، احساس مسئولیت در تعاونی، شناخت اتحادیهٔ تعاونی، تعریف نقش در تعاونی و تعداد اطرافیان عضو تعاونی، بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر می‌گذارند. دانش مهر و هدایت (۱۳۹۷) دریافتند که سرمایهٔ اجتماعی می‌تواند نقش مهمی در موفقیت تعاونی‌ها داشته باشد.

۲. عوامل اقتصادی

عوامل اقتصادی برای موفقیت تعاونی‌ها ضروری‌اند. مواردی نظیر هزینه-فایده‌کردن در امور مالی تعاونی، افزایش سود سالانه، نبود فساد، ظرفیت‌های بازاریابی و طرح‌های تجاری، شاخص‌هایی از موفقیت اقتصادی تعاونی هستند (فولتون، ۲۰۰۴). اعضای تعاونی مانند سایر سازمان‌های تجاری، ایده‌های متفاوتی دربارهٔ نحوهٔ ارزیابی موفقیت اقتصادی تعاونی‌شان دارند. زولی (۲۰۰۴) بیان کرده است که مدیران به سطوح موفقیت شرکتی مانند افزایش سهم بازار یا رشد درآمد علاقه‌مند هستند، اما اعضای عادی به درآمد خود علاقه دارند. در مقایسه با شرکت‌های کوچک، عرضهٔ محصول در یک منطقه، واردشدن به بازاریابی و کنترل بازار، ویژگی‌های مهم در موفقیت تعاونی‌اند. براینیس و همکاران (۲۰۰۱) با بررسی ۵۲ تعاونی در آمریکا، به این نتیجه رسیدند که کسب اطمینان از حقوق سهام‌داران قبل از راه‌اندازی تعاونی، نگهداری اندازهٔ تجارت، و حفظ و توزیع سوابق مالی، و همچنین تجربیات قبلی در تعاونی و تربیت مستمر مدیران، اغلب با موفقیت تعاونی‌ها مرتبط هستند. بوداکی و همکاران (۱۴۰۰) مواردی نظیر درک صحیح نیازهای بازار و مشتری، آموزش روش‌های نوین تولید و فروش به تعاونی‌ها، و استفاده از روش‌های نوین فروش و بازاریابی را در موفقیت تعاونی مؤثر می‌دانند.

۳. عوامل مدیریتی و اجرایی

در این حوزه می‌توان به نظریهٔ سرمایهٔ انسانی اشاره کرد. به عقیدهٔ بکر (۱۹۹۳)، بهره‌وری برخی از کارکنان، هم به دلیل مهارت‌ها و آموزش‌های سطح بالای آن‌ها و هم به دلیل وضعیت سلامتی آن‌ها است. به‌طورکلی می‌توان گفت آموزش‌دادن مهارت، تجربهٔ کاری و سلامت افراد، در

پژوهش‌های تجربی به‌عنوان شاخص‌های سرمایه‌انسانی مدنظر قرار می‌گیرند. یافته‌های مطالعات موردی در تایلد بیانگر آن است که مدیریت مناسب افراد، عاملی کلیدی در موفقیت تعاونی‌ها است (ساکساوانگ، ۱۹۹۰). نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد توانایی مدیران و رابطه بین اعضا و مدیران، در موفقیت تعاونی مانند سایر تجارت‌ها مهم است (آدرین و گرین، ۲۰۰۱). به باور جانسون (۱۹۹۵)، قدرت رهبری، تعهد زمانی و معنوی به سازمان جدید، و احترام و ارتباط با همه ذی‌نفعان، به موفقیت تعاونی‌ها منجر می‌شود. همچنین او بیان کرده است که راهبردهای واقعی ورود به بازار، منابع مشاوره‌ای، طرح تجاری گسترده، محصولات مرتبط با فناوری‌های جدید، مدیریت توانا و سرمایه اولیه کافی اعضا، عوامل مهمی هستند که بر توسعه موفق تعاونی‌ها تأثیرگذار هستند. به گفته هیلچی (۲۰۰۹)، تعاونی ناموفق با چالش‌هایی روبه‌رو است، از جمله: نبود بازاریاب تخصصی، افزایش تدریجی سرمایه در گردش، کاهش تعداد اعضا و کاهش خدمات تعاونی برای اعضا. همچنین وی معتقد است توسعه منفعت دوجانبه بین کشاورزان، نوع محصول و بنگاه اقتصادی در موفقیت یا شکست تعاونی ضروری است. از نظر بویان و لیستریز (۲۰۰۱)، چهار عنصر برای سنجش موفقیت تعاونی‌ها در آمریکا باید در نظر گرفته شوند: ۱. ایفا و ماندگاری اعضا؛ ۲. رشد تجاری؛ ۳. سودآوری؛ ۴. رضایت اعضا.

۴. عوامل ساختاری - قانونی

در حوزه عوامل ساختاری - قانونی می‌توان به دو نظریه اقتصاد نهادگرای جدید و کنش مستدل^۱ اشاره کرد. قبل از نظریه‌های اقتصاد نهادگرای جدید، نظریه‌های نئوکلاسیک اقتصاد در حوزه علم اقتصاد، مدلی ساده از مبادلات بازاری را تبیین می‌کردند. از نظر نئوکلاسیک‌ها، مبادلات بازاری هیچ هزینه‌ای ندارد و افراد بدون پرداخت هزینه می‌توانند در بازار به مبادله بپردازند؛ درحالی‌که اقتصاد نهادگرای جدید مدعی است برخی عوامل ساختاری و قانونی مانند محترم‌شمردن حقوق مالکیت، وجود و دسترسی به امکانات، و برقراری نظم و امنیت در حوزه اقتصادی، هزینه دارد و باید آن هزینه در مبادلات در نظر گرفته شود (استفان، ۲۰۱۷). براساس نظر مینارد و شرلی (۲۰۱۴)، هزینه مبادله به‌همراه حقوق مالکیت و قراردادها، هسته اصلی نظریه‌های اقتصاد نهادگرای جدید را تشکیل می‌دهند.

1. Theory of Reasoned Action

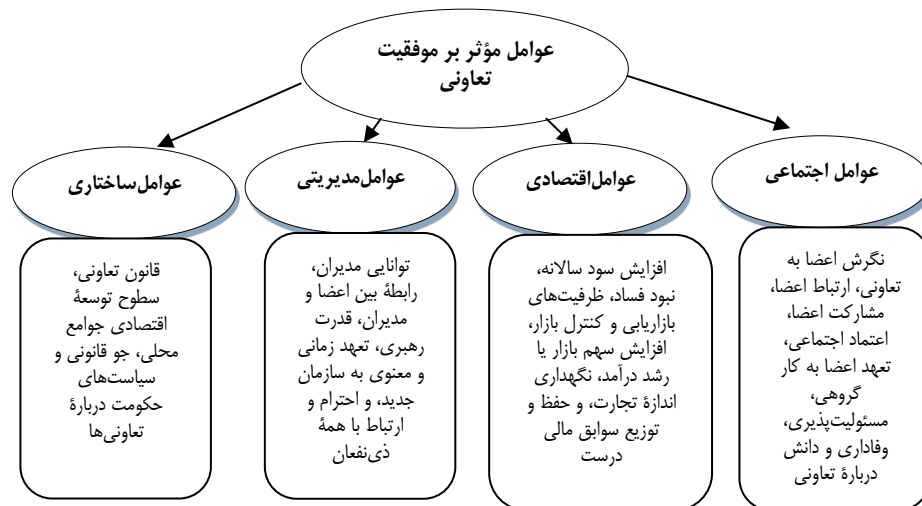
هدف آیزن و فیش باین (۱۹۸۰) در نظریه کنش مستدل، پیش‌بینی رفتار واقعی و عوامل تعیین‌کننده آن است. آن‌ها استدلال می‌کنند که مقاصد اشخاص را می‌توان با دانستن گرایش اشخاص به کنش و نیز هنجارهای ذهنی مرتبط با کنش پیش‌بینی کرد. طبق این نظریه، گرایش‌ها نتیجه اطلاعاتی هستند که شخص درباره گرایش‌ها در دست دارد. گرایش شخص به انجام دادن یک کنش تابعی، از باورهای او درباره پیامدهای مثبت و منفی ویژه‌ای است که آن کنش در پی خواهد داشت. همچنین می‌توان هنجارهای ذهنی را با ارزیابی باورها و اعتقادات فرد راجع به اینکه دیگران میزان اهمیت انجام دادن آن رفتار را تأیید می‌کنند، اندازه‌گیری کرد؛ بنابراین می‌توان بیان کرد که دانش و آگاهی درباره تعاونی و آموزش بر موفقیت تعاونی‌ها اثرگذار است.

اینکه عوامل ساختاری و قانونی بر موفقیت یا شکست تعاونی تأثیر می‌گذارند، به جو قانونی و سیاست‌های حکومت درباره تعاونی‌ها برمی‌گردد. قانون تعاونی نقشی اساسی در تشکیل و توسعه تعاونی در هر کشوری دارد (سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد [فائو]، ۲۰۰۴). تجربیات تاریخی نشان داده‌اند سیاست‌های حکومت تأثیر مهمی بر ساختار و موفقیت تعاونی‌های کشاورزی در آمریکا داشته‌اند (سرگنت، ۱۹۸۲). ارتباط نزدیک با منافع مسئولان سیاسی در سطوح ملی، ایالتی و منطقه‌ای، بر توسعه تعاونی تأثیر مهم دارد (باویشکار و اتوود، ۱۹۸۴). وی و ژانگ (۱۹۹۸) به نقل از لیو، (۲۰۱۰) چندین عامل بیرونی نظیر سطوح توسعه اقتصادی جوامع محلی، درجه بازاریابی، زمینه فرهنگی و تحصیلات افراد را در موفقیت تعاونی‌های کشاورزی شناسایی کردند. به باور آن‌ها، این عوامل به نظام اقتصادی و سیاست‌های بازتوزیع حکومت‌ها مرتبط‌اند.

سان (۲۰۰۹) معتقد است مواردی نظیر نبود سرمایه، نبود افراد توانا در حوزه مدیریت تجارت، ضعف آگاهی درباره تعاونی در بیشتر اعضا، از جمله مسائل پیش‌روی تعاونی‌ها برای توسعه هستند. او بر نبود دانش تعاونی در بین اعضا، مشارکت کم و مبهم بودن حقوق و تکالیف اعضای تعاونی به‌عنوان عوامل مهم تأکید می‌کند. نتایج پژوهش یو (۲۰۰۹) نشان داده است چهار عامل افراد (اعضا و رهبری تعاونی)، بازاریابی، مدیریت و سیاست‌های حکومتی، در موفقیت تعاونی‌ها در استان‌های جنوبی چین بسیار مؤثر هستند. براساس پژوهشی که هان (۲۰۰۶) درباره توسعه تعاونی‌های کشاورزی در نه استان چین انجام داد، عواملی مانند حمایت و

خدمات فراهم‌شده حکومت محلی، ظرفیت زیاد برای افزایش ارزش در صنعت، شروع خوب در زنجیره ارزش، روابط احترام‌آمیز اعضا با یکدیگر، رهبری مناسب و ابقای تعاونی، در موفقیت تعاونی‌ها تأثیرگذارند. به عقیده لی و یان (۲۰۱۰) اهداف تجاری روشن، سند چشم‌انداز و منابع طبیعی عواملی هستند در موفقیت تعاونی‌ها مؤثرند؛ هرچند برخی دیگر (اگرستروم، ۲۰۰۴) بر سیاست‌های حکومتی، توانایی مدیریت داخلی تعاونی و مالکیت برابر اعضا در توسعه پایدار تعاونی‌ها تأکید کرده‌اند.

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت عوامل اجتماعی (نگرش اعضا به تعاونی، ارتباط اعضا، مشارکت اعضا، اعتماد اجتماعی، تعهد اعضا به کار گروهی، مسئولیت‌پذیری، وفاداری و دانش درباره تعاونی)، اقتصادی (افزایش سود سالانه، نبود فساد، ظرفیت‌های بازاریابی و کنترل بازار، افزایش سهم بازار یا رشد درآمد، نگهداری اندازه تجارت، و حفظ و توزیع سوابق مالی درست)، مدیریتی-اجرایی (توانایی مدیران، رابطه بین اعضا و مدیران، قدرت رهبری، تعهد زمانی و معنوی به سازمان جدید، و احترام و ارتباط با همه ذی‌نفعان)، ساختاری-قانونی (قانون تعاونی، سطوح توسعه اقتصادی جوامع محلی، جو قانونی و سیاست‌های حکومت درباره تعاونی‌ها) بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر می‌گذارند. عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی، در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱. عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی

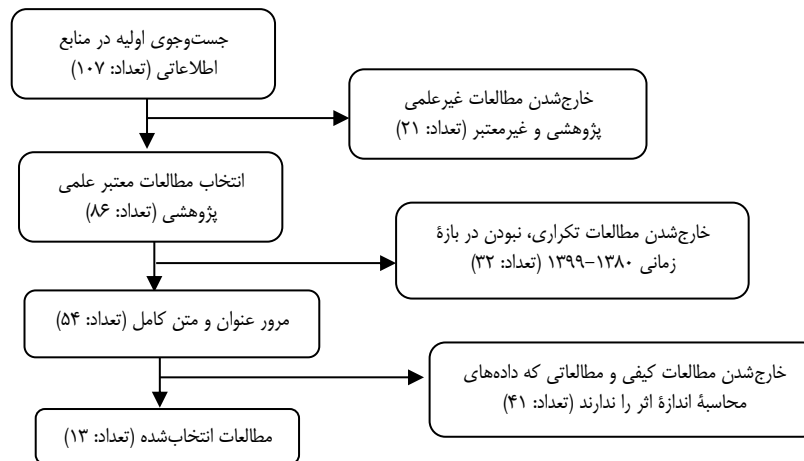
روش تحقیق

فراتحلیل^۱ مجموعه‌ای از روش‌های آماری برای ترکیب نتایج کمی از چندین مطالعه به‌منظور تولید خلاصه کلی از دانش تجربی در حوزه‌ای خاص است (لیپسی و ویلسون، ۲۰۰۱). این روش در حوزه‌هایی از علم استفاده می‌شود که انباشت دانش زیادی وجود دارد تا تأثیر گروهی از عوامل را بر عاملی خاص یا تأثیر یک عامل بر عامل دیگر را در تعدادی از پژوهش‌ها بسنجد (لیتل و همکاران، ۲۰۰۸). امروزه فراتحلیل را به‌عنوان بخش آماری مرور نظام‌مند^۲ در نظر می‌گیرند که یک سؤال تحقیق مشخص و تعریف‌شده دارد و به‌منظور شناسایی، انتخاب و ارزیابی تحقیقات مرتبط، و جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از تحقیقاتی که شامل این مرور می‌شوند، از روش‌های دقیق و منظم استفاده می‌کند (کوپر، ۲۰۰۹). در فراتحلیل، ادبیات موضوع که از منابع مکتوب است، به‌صورت نظام‌مند مرور می‌شود تا مشخص شود بر مبنای تحقیقات گذشته، اثر یک متغیر بر متغیر دیگر چقدر است. این روش با تحقیقات مقطعی مشابه است که در آن، موضوع مطالعه‌شده به‌جای افراد، نتایج پژوهش‌های قبلی است (نوغانی و میرمحمدتبار، ۱۳۹۶). در فراتحلیل، ابتدا موضوع انتخاب می‌شود. سپس مسئله فرموله می‌شود و مطالعاتی جمع‌آوری می‌شوند که با موضوع مرتبطاند و همگی فرضیه یکسانی را بررسی کرده‌اند. مشخصه‌های مطالعات، کدگذاری و استخراج می‌شود و آماره‌ها و میانگین، و سایر داده‌های آماری به‌اندازه اثر^۳ تبدیل می‌شوند. اندازه اثر آماره‌ای است که اهمیت اثر آزمایشی یا شدت رابطه بین دو متغیر را منعکس می‌کند (برون‌استین و همکاران، ۲۰۰۹). برای توجه بیشتر به اعتبار، سعی می‌شود انتخاب تحقیقات، مطابق معیارهای ورود و خروج دقیق، و مورد تأیید متخصصان حوزه تخصصی صورت پذیرد و برای توجه به پایایی تعریف نحوه کدگذاری و انتخاب بیش از یک کدگذار انجام می‌شود. در این مطالعه نیز معیارهای ورود و خروج، با متخصصان حوزه تعاونی هم‌هنگ و از قبل نحوه کدگذاری به‌طور دقیق مشخص و از دو کدگذار برای استخراج داده‌ها استفاده شد.

در این تحقیق ابتدا با استفاده از روش مرور نظام‌مند، مطالعات بررسی و در مرور نظام‌مند، به موضوعاتی مانند روش تحقیق، دوره زمانی و متغیرهای استفاده‌شده در مطالعات پرداخته شد

-
1. Meta-analysis
 2. Systematic review
 3. Effect size

(کارد، ۲۰۱۱) و سپس اندازه اثر هریک از متغیرها ارزیابی شد. جامعه آماری این مطالعه شامل همه تحقیقات با موضوع موفقیت/عدم موفقیت تعاونی‌ها در ایران بودند که از سال‌های ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۹ در مجلات معتبر علمی-پژوهشی تأییدشده از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، منتشر یا در قالب طرح‌های پژوهشی و پایان‌نامه‌ها ارائه و جست‌وجوی مقالات در پایگاه‌های مگیران، نورمگز و پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، با واژه‌های کلیدی «موفقیت تعاونی»، «عملکرد تعاونی» و «بهره‌وری تعاونی» صورت گرفت که بعد از مطالعه چکیده و آماره‌های مورد نیاز برای انجام‌دادن فراتحلیل در قسمت روش و نتایج (نظیر حجم نمونه، ضریب همبستگی یا رگرسیونی به‌همراه سطح معناداری) پالایش شدند که درنهایت ۴۱ مقاله برای فراتحلیل، تأیید شد. شایان ذکر است که پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی، در سایت گفتمان تعاون^۱ که آثار حمایت‌شده توسط معاونت تعاون وزارت کار، رفاه و امور اجتماعی را نمایه می‌کند، با واژه‌های موفقیت تعاونی جست‌وجو و بعد از مطالعه چکیده و آماره‌های مورد نیاز برای انجام‌دادن فراتحلیل، در قسمت روش و نتایج (مانند حجم نمونه، ضریب همبستگی یا رگرسیونی به‌همراه سطح معناداری) پالایش شدند که درنهایت ۱۳ اثر برای فراتحلیل انتخاب شدند. شکل ۲ نمودار راهبرد جست‌وجو و انتخاب مطالعات را نشان می‌دهد.

شکل ۲. نمودار راهبرد جست‌وجو و انتخاب مطالعات

1. <https://coop.mcls.gov.ir>

برای تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از پژوهش‌های مدنظر، پس از کدگذاری، از برنامه فراتحلیل جامع^۱ برای انجام دادن محاسبات آماری فراتحلیل استفاده شد؛ به این صورت که آزمون‌های آماری استفاده شده در فرضیات مقالات مرور شده از طریق فرمول‌هایی که وولف^۲ ارائه کرد، به اندازه اثر تبدیل و سپس با ترکیب اندازه‌های اثر، به روش هانتز و اشمیت^۳ تحلیل شدند. همچنین برای تفسیر اندازه اثر، از جدول کوهن^۴ استفاده (جدول ۱) و در این تحقیق متغیرهای تعدیل‌گر^۵ نیز بررسی شد. متغیر تعدیل‌گر در فراتحلیل به صورت رابطه بین متغیر مستقل و وابسته (مانند اندازه اثر) برحسب سطوح مختلف ویژگی‌های واسطه یا تعدیل‌گری تعریف می‌شود (کارد، ۲۰۱۱).

جدول ۱. توزیع طبقات اندازه اثر بر مبنای برآورد آماره‌ها

مقدار d	مقدار r	معنای اندازه اثر
کمتر از ۰/۵	کمتر از ۰/۳	اندازه اثر کم
از ۰/۵ تا ۰/۸	از ۰/۳ تا ۰/۵	اندازه اثر متوسط
۰/۸ و بیشتر	۰/۵ و بیشتر	اندازه اثر زیاد

منبع: کوهن (۱۹۷۷)

یافته‌های تحقیق

نتایج تحقیق در دو قسمت مرور نظام‌مند و فراتحلیل ارائه خواهد شد.

مرور نظام‌مند تحقیقات در حوزه موفقیت تعاونی

جدول ۲ توصیف تحقیقات بررسی شده برحسب دوره زمانی انجام شدن آن‌ها را نشان می‌دهد. مطابق نتایج این جدول، حدود چهارپنجم از تحقیقات (۸۰ درصد) در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ و یک‌پنجم دیگر (۲۰ درصد) در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ انجام شده‌اند. در این پژوهش‌ها، روش پیمایشی بیشترین سهم را در انجام تحقیقات این حوزه دارد؛

1. Comprehensive meta-analysis
2. Wolf
3. Haunter & Schmite
4. Cohen
5. Moderator

به طوری که ۹۸ درصد از آن‌ها در حوزه موفقیت تعاونی‌ها با این روش انجام شده‌اند. روش سری زمانی با ۲ درصد در رده دوم قرار دارد. براساس نوع تحقیق، مقاله علمی-پژوهشی با ۷۴ درصد بیشترین میزان تحقیقات را به خود اختصاص داده است. پایان‌نامه با ۱۶ درصد و طرح‌های پژوهشی با ۱۰ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۲. ویژگی‌های تحقیقات مرور شده برحسب دوره زمانی، روش تحقیق و نوع تحقیق

درصد	تعداد	دوره زمانی	خصوصیات تحقیقات بررسی شده
۲۰	۱۰	۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹	دوره زمانی انجام تحقیق
۸۰	۴۰	۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹	
۱۰۰	۵۰	جمع	
۹۸	۴۹	پیمایش	روش تحقیق
۲	۱	سری زمانی	
۱۰۰	۵۰	جمع	
۷۴	۳۷	مقاله علمی-پژوهشی	نوع تحقیق
۱۶	۸	پایان‌نامه	
۱۰	۵	طرح پژوهشی	
۱۰۰	۵۰	جمع	

جدول ۳ تعداد و درصد متغیرهای مستقل در پژوهش‌های مرور شده را نشان می‌دهد. براساس نتایج جدول، متغیرهای مستقل در تحقیقات مرور شده در چهار دسته متغیرهای اجتماعی، مدیریتی، اقتصادی و ساختاری-قانونی قرار می‌گیرند. در دسته اجتماعی، متغیرهای مشارکت اعضا با ۲۴ درصد و مسئولیت‌پذیری اعضا با ۱۰ درصد بیشترین تکرار را در تحقیقات مرور شده داشته‌اند. متغیرهای مهارت و تجربه مدیر تعاونی، و همچنین روابط و همکاری تعاونی با تعاونی و سازمان‌های دیگر، به ترتیب با ۱۲ و ۸ بیشترین تکرار را در دسته مدیریتی داشته‌اند. در دسته اقتصادی، سرمایه تعاونی با ۱۰ درصد بیشترین تکرار را داشته است. متغیرهای آموزش و همچنین دانش و آگاهی درباره تعاون و تعاونی به ترتیب با ۱۲ و ۶ بیشترین تکرار را در دسته ساختاری-قانونی داشته‌اند.

جدول ۳. تعداد و درصد متغیرهای مستقل در تحقیقات مرور شده

دسته بندی متغیرها	متغیرهای مستقل	تعداد	درصد از ۵۰ مطالعه
اجتماعی	مشارکت اعضا	۱۲	۲۴
	مسئولیت پذیری اعضا	۵	۱۰
	اعتماد اجتماعی	۳	۶
	تحصیلات افراد	۷	۱۴
	رضایت اعضا	۳	۶
مدیریتی	مهارت و تجربه مدیر تعاونی	۶	۱۲
	روابط و همکاری تعاونی با تعاونی و سازمان های دیگر	۴	۸
	سابقه اعضا و مدیران	۳	۶
اقتصادی	سرمایه تعاونی	۵	۱۰
	عملکرد تعاونی	۳	۶
ساختاری-قانونی	آموزش	۱۱	۲۲
	دانش و آگاهی درباره تعاون و تعاونی	۶	۱۲
	عملکرد اداره تعاون منطقه	۳	۶

جدول ۴ راهکارهای ارائه شده برای موفقیت تعاونی ها در مطالعات مرور شده را نشان می دهد. مطابق نتایج این جدول، راهکارها در پژوهش های مرور شده، در چهار دسته راهکارهای اجتماعی، مدیریتی، اقتصادی و ساختاری-قانونی قرار می گیرند. در دسته ساختاری-قانونی، راهکارهای برگزاری دوره های آموزشی برای توانمندسازی اعضای تعاونی، آموزش فنون مدیریت برای مدیران و کارشناسان، و حمایت مالی از تعاونی ها توسط دولت و سایر سازمان های مرتبط با تعاونی، بیشترین میزان را داشته اند. انتخاب مدیران باتجربه و بامهارت، و جذب یا استخدام نیروی انسانی متخصص در تعاونی، بیشترین راهکارهای مطرح شده در حوزه مدیریتی بوده اند. در بخش اجتماعی، راهکار افزایش ارتباط تعاونی با افراد و اداره ها بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. جذب سرمایه از منابع جایگزین و گسترش فعالیت ها با توجه به نیاز مخاطبان، بیشترین میزان راهکارها را در بخش اقتصادی داشته اند.

جدول ۴. راهکارهای ارائه شده برای موفقیت تعاونی‌ها در تحقیقات مرور شده

تعداد	راهکارها	دسته بندی راهکارها
۲۸	برگزاری دوره‌های آموزشی برای توانمندسازی اعضای تعاونی	ساختاری-قانونی
۱۴	آموزش فنون مدیریت برای مدیران و کارشناسان تعاونی	
۱۲	حمایت مالی از تعاونی‌ها توسط دولت و سایر سازمان‌های مرتبط	
۱۰	استفاده از تجربیات موفق تعاونی‌های دیگر	
۸	افزایش مشوق‌ها نظیر معافیت‌های مالیاتی و کاهش نرخ تسهیلات بانکی	
۸	جذب منابع سرمایه‌ای برای تعاونی	
۷	خرید تضمینی محصولات یا بازاریابی	
۶	اطلاع‌رسانی و آموزش به مردم درباره تعاونی	
۴	آموزش در حوزه‌های جدید مانند بازاریابی	
۳	مکان‌یابی بازار پیش از تأسیس	
۲	خواستن طرح‌های توجیهی از متقاضیان برای بررسی و نظارت دقیق	
۱۴	انتخاب مدیران باتجربه و با مهارت	مدیریتی
۶	جذب یا استخدام نیروی انسانی متخصص در تعاونی	
۲	انعطاف‌پذیری بیشتر مدیران برای نوآوری و خلاقیت	
۲	افزایش مشوق‌ها برای جذب و ابقای افراد در هیئت‌مدیره	
۱۳	افزایش ارتباط تعاونی با افراد و ادارات	اجتماعی
۶	جلب مشارکت اعضا در تصمیمات تعاونی	
۵	جذب سرمایه از منابع جایگزین	اقتصادی
۵	گسترش فعالیت‌ها با توجه به نیاز مخاطبان	
۴	استفاده از کارشناسان بازاریابی	

فرا تحلیل متغیرهای مؤثر بر موفقیت تعاونی

یافته‌های جدول ۵ اندازه اثرات متغیرهای مستقل بر موفقیت تعاونی‌ها را نشان می‌دهد. ارتباط همه این متغیرها با متغیر موفقیت در تعاونی، برحسب همبستگی پیرسون بود که این آماره به همراه حجم نمونه و جهت رابطه، وارد نرم‌افزار جامع فراتحلیل و یافته‌های مرتبط با اندازه اثر، به‌عنوان خروجی استخراج شدند که نتایج آن در جدول ۵ آمده است. در دسته اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اعضا، رضایت و مسئولیت‌پذیری اعضا، بیشترین تأثیر را بر موفقیت

تعاونی‌ها دارند. در متغیر اعتماد اجتماعی، نتایج آزمون ناهمگنی نشان‌دهنده معناداری این آزمون است ($p < ۰/۰۵$) که نشان می‌دهد مطالعات تا حد زیادی ناهمگون‌اند، تلفیق آن‌ها با مدل آثار ثابت موجه نیست و باید از مدل آثار تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد. در واقع این آزمون‌ها بیانگر آن هستند که سه مطالعه مربوط به رابطه اعتماد و موفقیت تعاونی، باز لحاظ ویژگی‌ها و مشخصه‌های مطالعات به شدت متفاوت‌اند. یافته‌های اثرات تصادفی نشان می‌دهد رابطه اعتماد و موفقیت تعاونی‌ها در سه مطالعه مرور شده معادل $۰/۶۶$ ، مثبت و معنادار است. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن (جدول ۱)، این اندازه اثر زیاد است. رابطه مشارکت اعضا و موفقیت تعاونی‌ها در ۱۴ مطالعه معادل $۰/۴۳$ ، مثبت و معنادار است که این میزان با توجه به جدول کوهن، در سطح متوسط است. متغیرهای رضایت و مسئولیت‌پذیری اعضا به ترتیب حدود $۰/۴۴$ و $۰/۴$ بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر دارند که این اندازه اثرات، در سطح متوسط ارزیابی می‌شود.

در متغیرهای مدیریتی باید گفت که روابط و همکاری تعاونی، سابقه اعضا و مدیران، و مهارت و تجربه مدیر تعاونی بیشترین تأثیر را بر موفقیت تعاونی‌ها دارند. روابط و همکاری تعاونی سایر سازمان‌ها در پنج مطالعه اندازه اثری معادل با $۰/۴۵$ بر موفقیت تعاونی‌ها دارد که این میزان در سطح متوسط قرار دارد. اندازه اثر رابطه سابقه اعضا و مدیران بر موفقیت تعاونی‌ها در سه مطالعه حدود $۰/۳۶$ است که با توجه به جدول کوهن، این میزان در سطح متوسط ارزیابی می‌شود. متغیر مهارت و تجربه مدیر تعاونی حدود $۰/۳۵$ بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر دارد که این اندازه اثر نیز در سطح متوسط قرار می‌گیرد.

متغیرهای سرمایه و عملکرد تعاونی بیشترین تأثیر را بر موفقیت تعاونی‌ها در متغیرهای اقتصادی دارند. این متغیرها به ترتیب $۰/۳۳$ و $۰/۲۹$ بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیرگذارند که این اندازه اثرات به ترتیب در سطح متوسط و کم است.

در متغیرهای ساختاری-قانونی، دانش و آگاهی درباره تعاونی و همچنین عملکرد اداره تعاون منطقه بیشترین تأثیر را بر موفقیت تعاونی‌ها دارند. معناداری آزمون ناهمگنی در رابطه بین متغیر دانش تعاونی و موفقیت تعاونی‌ها نشان می‌دهد اندازه اثر این رابطه در شش مطالعه حدود $۰/۴۹$ مثبت و معنادار است که این میزان با توجه به جدول کوهن، در سطح متوسط است.

همچنین رابطه عملکرد اداره تعاون منطقه و موفقیت تعاونی‌ها در سه مطالعه معادل ۰/۴۰، مثبت و معنادار است که این میزان با توجه به جدول کوهن در سطح متوسط قرار می‌گیرد. متغیر آموزش حدود ۰/۲۷ بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر دارد که این اندازه اثر کم است.

جدول ۵. اندازه اثرات متغیرهای مستقل بر موفقیت تعاونی‌ها

آزمون همگنی	فاصله اطمینان اثرات تصادفی	اثرات ترکیبی تصادفی	فاصله اطمینان اثرات ثابت	اثرات ترکیبی ثابت	تعداد مطالعه	آماره‌ها / متغیرهای مستقل	دسته‌بندی متغیرها
۲۵/۱*	۰/۴۶-۰/۸۰	۰/۶۶*	۰/۶۴-۰/۷۳	۰/۶۹*	۳	اعتماد اجتماعی	اجتماعی
۲۲۲/۹*	۰/۳۱-۰/۵۳	۰/۴۳*	۰/۳۸-۰/۴۳	۰/۴۱*	۱۲	مشارکت اعضا	
۱۴۷/۳*	۰/۰۵-۰/۷۵	۰/۴۴*	۰/۳۴-۰/۴۵	۰/۴۰*	۳	رضایت اعضا	
۳۲/۳*	۰/۲۱-۰/۵۶	۰/۴۰*	۰/۳۳-۰/۴۴	۰/۳۹*	۴	مسئولیت‌پذیری اعضا	
۳۳/۳*	۰/۱۸-۰/۴۰	۰/۲۹*	۰/۲۴-۰/۳۳	۰/۲۸*	۷	تحصیلات افراد	
۶۵/۸*	۰/۲۲-۰/۶۴	۰/۴۵*	۰/۳۳-۰/۴۳	۰/۳۸*	۵	روابط و همکاری تعاونی	مدیریتی
۳۵/۱*	۰/۰۴-۰/۶۲	۰/۳۶*	۰/۲۷-۰/۴۰	۰/۳۴*	۳	سابقه اعضا و مدیران	
۷۴/۴*	۰/۱۴-۰/۵۰	۰/۳۵*	۰/۳۰-۰/۳۹	۰/۳۵*	۶	مهارت و تجربه مدیر تعاونی	
۵۶/۵*	۰/۱۴-۰/۵۲	۰/۳۳*	۰/۲۵-۰/۳۵	۰/۳۰*	۵	سرمایه تعاونی	اقتصادی
۱۱/۳*	۰/۱۴-۰/۴۳	۰/۲۹*	۰/۲۲-۰/۳۳	۰/۲۷*	۳	عملکرد تعاونی	
۱۵۳/۱*	۰/۲۷-۰/۶۶	۰/۴۹*	۰/۴۱-۰/۴۸	۰/۴۵*	۶	دانش و آگاهی درباره تعاونی	ساختاری-قانونی
۴۳/۷*	۰/۰۵-۰/۶۶	۰/۴۰*	۰/۳۸-۰/۵۰	۰/۴۴*	۳	عملکرد اداره تعاون منطقه	
۱۳۸/۹*	۰/۱۳-۰/۴۰	۰/۲۷*	۰/۲۳-۰/۳۱	۰/۲۷*	۱۱	آموزش	

$p < 0/05^*$

همان‌طور که در قسمت روش اشاره شد، علاوه بر محاسبه اندازه اثرات متغیرهای مستقل بر وابسته در مطالعات مرور شده، این اندازه اثرات برحسب خصوصیات مطالعات در قالب متغیرهای تعدیل‌گر بررسی می‌شوند. جدول ۶ اندازه اثرات متغیرهای مستقل بر موفقیت تعاونی‌ها را برحسب متغیر تعدیل‌گر دوره‌های زمانی مختلف نشان می‌دهد. در متغیر مشارکت اعضا، نتایج متغیر تعدیل‌گر دوره‌های زمانی بیانگر آن است که تأثیر مشارکت اعضا بر موفقیت تعاونی‌ها در دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۳۹۰ (با اندازه اثر ۰/۴۷) بیشتر از دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۸۹ (با اندازه اثر ۰/۳۸) است. در متغیر آموزش نیز نتایج نشان می‌دهد تأثیر این متغیر بر موفقیت تعاونی‌ها در دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۳۹۰ (با اندازه اثر ۰/۳۵) بیشتر از دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۸۹ (با اندازه اثر ۰/۲۱) است. این یافته‌ها بیانگر آن است که به احتمال زیاد سیاست‌های آموزشی و آموزش در دوره ۱۳۹۹-۱۳۹۰ دارای کیفیت بهتر و اثربخش‌تر از دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۸۹ بوده است.

جدول ۶. اندازه اثرات متغیرهای مستقل بر موفقیت تعاونی‌ها برحسب متغیر تعدیل‌گر دوره‌های زمانی

متغیرهای مستقل	آماره‌ها / دوره زمانی	تعداد مطالعه	اثرات ترکیبی ثابت	فاصله اطمینان اثرات ثابت	اثرات ترکیبی تصادفی	فاصله اطمینان اثرات تصادفی	آزمون همگنی
مشارکت اعضا ^۱	۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹	۳	۰/۳۸*	۰/۲۴-۰/۴۲	۰/۳۸*	۰/۲۴-۰/۴۲	۱/۱
	۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹	۹	۰/۴۳*	۰/۳۵-۰/۵۲	۰/۴۷*	۰/۲۶-۰/۵۷	۸۹/۶*
	اندازه اثر کل	۱۲	۰/۴۱*	۰/۳۸-۰/۴۳	۰/۴۳*	۰/۳۱-۰/۵۳	۲۲۲/۹*
آموزش	۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹	۲	۰/۲۱*	۰/۲۰-۰/۲۶	۰/۲۱*	۰/۲۰-۰/۲۶	۰/۱۱۹
	۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹	۹	۰/۳۳*	۰/۳۱-۰/۳۵	۰/۳۵*	۰/۱۰-۰/۴۴	۲۵/۸*
	اندازه اثر کل	۱۱	۰/۲۷*	۰/۲۳-۰/۳۱	۰/۲۷*	۰/۱۳-۰/۴۰	۱۳۸/۹*

* $p < 0/05$

بحث و نتیجه‌گیری

تعاونی‌ها جلوه و تبلوری از جامعه مدنی هستند که به علت رابطه عمیقی که با مردم دارند، یکی از مهم‌ترین جلوه‌ها برای مشارکت و حضور مردم محسوب می‌شوند. از آنجا که آثار موفقیت و

۱. یکی از دلایلی که همه متغیرهای مستقل جدول قبل در این جدول حضور ندارند، پراکنش کم در زیرگروه‌های متغیر تعدیل‌گر جامعه آماری است.

پیشرفت تعاونی‌ها به مردم بازمی‌گردد و همچنین هدف اصول تعاون، توزیع عادلانه درآمد و تأمین منابع لازم برای سرمایه‌گذاری از طریق سرمایه‌گذاری‌های کوچک، جلوگیری از تکرار ثروت در دست عده‌ای خاص، افزایش فرصت اشتغال‌زایی برای اقشار مختلف مردم و همچنین تعاونی به‌عنوان نهادی اقتصادی و مشارکتی برتر، منبع اصیل و مطمئن برای برطرف کردن نیازهای اساسی مردم به دست خودشان است، بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها اهمیت می‌یابد. از این‌رو در این تحقیق با روش فراتحلیل، به بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها در ایران پرداخته شد.

براساس یافته‌های بررسی مطالعات مرور شده (شامل مقالات، طرح‌ها و پایان‌نامه‌ها) درباره موفقیت تعاونی‌ها در بازه سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹، چهار دسته شامل عوامل اجتماعی (اعتماد اجتماعی، مشارکت اعضا، رضایت اعضا، مسئولیت‌پذیری اعضا و تحصیلات افراد)، مدیریتی (روابط و همکاری تعاونی، سابقه اعضا و مدیران، مهارت و تجربه مدیر تعاونی)، اقتصادی (سرمایه و عملکرد تعاونی) و ساختاری-قانونی (دانش و آگاهی درباره تعاونی، عملکرد اداره تعاون منطقه و آموزش) بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر می‌گذارند.

بیشتر متغیرهای موجود در دسته اجتماعی با نظریه سرمایه اجتماعی تبیین می‌شوند. نظریه پردازان سرمایه اجتماعی مانند پاتنام (۲۰۰۰) معتقدند هرچه افراد، شبکه‌های پلی (ارتباط با افراد بیرون از گروه) و اعتماد تعمیم‌یافته در مقایسه با شبکه‌های پیوندی و اعتماد بین‌شخصی بیشتری داشته باشند، عملکردهای اقتصادی و اجتماعی بهتری خواهند داشت. نتایج پژوهش نشان داد اعتماد اجتماعی، مشارکت اعضا و مسئولیت‌پذیری اعضا بر موفقیت تعاونی‌ها مؤثرند.

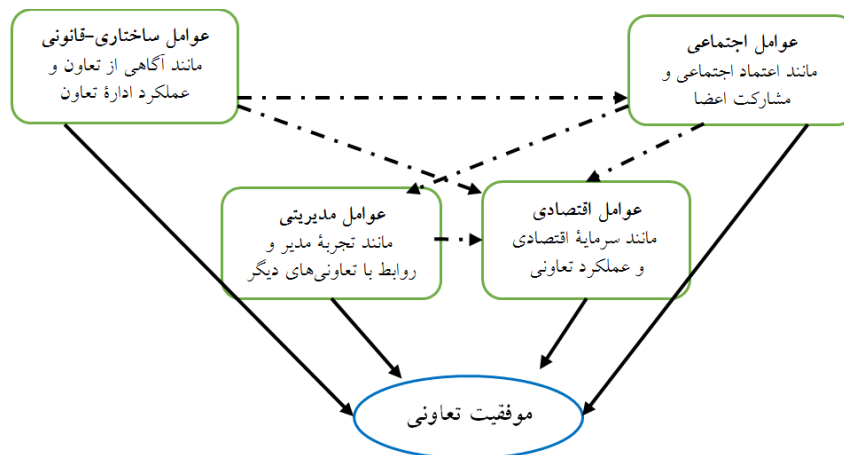
متغیرهای دسته مدیریتی با نظریه سرمایه انسانی تبیین‌شدنی است. از نظر بکر (۱۹۹۹) سرمایه انسانی به استعدادها، مهارت‌ها، توانایی‌ها و دانش فراگرفته‌شده برمی‌گردد که دستیابی به رفاه اقتصادی و اجتماعی مردم را تعیین می‌کند. به باور وی، یک فرد درآمد اضافی را به میزان سرمایه‌گذاری در آموزش دریافت می‌کند. یافته‌ها بیانگر آن است که متغیرهایی مانند روابط و همکاری تعاونی، سابقه اعضا و مدیران، مهارت و تجربه مدیر تعاونی بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیرگذارند. بیشتر متغیرهای موجود در دسته اقتصادی، با نظریه نئوکلاسیک سرمایه‌گذاری تبیین می‌شوند. ایکلند (۲۰۱۳) بیان می‌کند انسان اقتصادی فردی است که در هر وضعیتی به صورت

کاملاً عقلانی در جست‌وجوی منافع شخصی خود، به فعالیت اقتصادی بپردازد؛ بنابراین می‌توان انتظار داشت اگر برآورد افراد از عملکرد تعاونی مناسب باشد، افراد بیشتری در تعاونی عضو می‌شوند و سرمایه‌گذاری می‌کنند که این روند سبب موفقیت تعاونی‌ها می‌شود. براساس نتایج پژوهش، با افزایش سرمایه و گسترش عملکرد تعاونی، موفقیت تعاونی‌ها هم افزایش می‌یابد.

متغیرهای ساختاری-قانونی، با نظریه کنش مستدل آیزن و فیش باین (۱۹۸۰) تبیین‌شدنی‌اند. این نظریه مبتنی بر این است که بیشتر کنش‌های اجتماعی تحت کنترل قرار دارند و انسان‌ها موجوداتی عقلانی هستند که به‌طور سیستماتیک اطلاعات در دسترس را به‌منظور رسیدن به تصمیم رفتاری مستدل پردازش می‌کنند. به‌طور کلی براساس این نظریه، آگاهی و دانش افراد درباره یک موضوع می‌تواند بر گرایش و نگرش آن‌ها تأثیر بگذارد و این تأثیرگذاری، قصد و نیت آن‌ها را برای انجام‌دادن آن رفتار مثبت می‌کند که این مثبت‌شدن به انجام‌دادن آن رفتار منجر می‌شود. یافته‌ها نشان داد دانش و آگاهی درباره تعاونی و آموزش بر موفقیت تعاونی‌ها اثرگذار است.

روابط بین عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها در مدل شکل ۱ ارائه شد. هرکدام از عوامل اجتماعی، مدیریتی، اقتصادی و ساختاری-قانونی رابطه‌ای مستقیم و مثبت با موفقیت تعاونی‌ها دارند. علاوه بر این رابطه مستقیم، عوامل ذکرشده، از طریق تأثیرگذاری احتمالی بر یکدیگر نیز می‌توانند بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر غیرمستقیم بگذارند. عوامل ساختاری-قانونی، از طریق تأثیرگذاری احتمالی بر عوامل اجتماعی و اقتصادی می‌توانند تأثیری غیرمستقیم بر موفقیت تعاونی‌ها داشته باشند. اثرگذاری عوامل ساختاری-قانونی بر عوامل اقتصادی از طریق نظریه نهادگرایی جدید توضیح‌دانی است. استفان (۲۰۱۷) در قالب این نظریه بیان می‌کند سازوکار نهادی، حکمرانی خوب، احترام و حراست از حقوق مالکیت توسط نهادهای دولتی و حکومتی می‌تواند زمینه را برای افزایش سرمایه‌گذاری در جامعه فراهم کند. این روند موجب افزایش امنیت سرمایه‌گذاری می‌شود و در این وضعیت افراد با خیال راحت‌تری در حوزه‌های مختلف مانند تعاونی سرمایه‌گذاری می‌کنند؛ بنابراین می‌توان انتظار داشت که سازوکارهای حمایتی دولت و عملکرد دولت در حوزه تعاون، موجب ترغیب بیشتر افراد به حضور در تعاونی و سرمایه‌گذاری در آن شود. نظریه کنش مستدل آیزن و فیش باین (۱۹۸۰) نیز تأثیر عوامل ساختاری-قانونی بر

عوامل اجتماعی را توضیح می‌دهد. مطابق این نظریه، آگاهی بخشی در مورد موضوعی مانند تعاونی سبب می‌شود هنجارهای ذهنی و نگرش افراد به تعاونی مانند اعتماد، مشارکت و مسئولیت‌پذیری ارتقا یابد. از این رو می‌توان دریافت که آموزش و آگاهی بخشی بیشتر درباره تعاونی نظیر افزایش اعتماد، مشارکت و مسئولیت‌پذیری افراد آموزش دیده می‌شود و این افراد می‌توانند در تعاونی‌ها عملکردهای بهتر و موفق‌تری داشته باشند. عوامل اجتماعی نیز احتمالاً می‌توانند هم از طریق عوامل مدیریتی و هم عوامل اقتصادی، بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر غیرمستقیم بگذارند. نظریه سرمایه اجتماعی می‌تواند این رابطه را توضیح دهد. براساس این نظریه، افراد با شبکه پوی بیشتر و اعتماد تعمیم‌یافته، در مقایسه با سایر افراد، عملکردهای اقتصادی بهتری مانند سرمایه‌گذاری و بهره‌وری دارند. بدین ترتیب می‌توان انتظار داشت که عامل اجتماعی بر عامل اقتصادی تأثیر بگذارد. همچنین لی (۲۰۰۴) به این نتیجه رسید که سرمایه اجتماعی می‌تواند برای میزان سرمایه انسانی افراد و گروه‌ها مفید باشد. از این رو می‌توان انتظار داشت که سرمایه اجتماعی بر توان و تجربه مدیران، و توانایی آن‌ها در برقراری روابط مؤثر در توسعه تعاونی تأثیر بگذارد که این رابطه موجب افزایش اثر متغیرهای اجتماعی بر متغیرها و عوامل مدیریتی می‌شود.

شکل ۳. مدل روابط احتمالی بین عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها در ایران^۱

۱. پیکان‌های خط چین (<--->) نشان‌دهنده روابط احتمالی بین متغیرها است که در این تحقیق بررسی نشده‌اند و فقط بر طبق نظریات مرتبط با تعاونی این روابط برقرار شدند؛ این در حالی است که پیکان‌های خط ممتد روابطی هستند که در این تحقیق آزمون شدند. شایان ذکر است که در این مدل، جهت همه روابط رسم شده در مدل، مثبت است.

عوامل مدیریتی نیز از طریق عوامل اقتصادی می‌توانند بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیر غیرمستقیم احتمالی داشته باشند. براساس نظریه سرمایه انسانی، افرادی که استعداد، مهارت و توانایی بیشتری داشته باشند، با احتمال بیشتری عملکرد اقتصادی موفق دارند؛ به این معنا که در افراد با تحصیلات، تجربه کاری و مهارت‌های بالا، احتمال بهره‌وری اقتصادی بیشتر است؛ بنابراین می‌توان انتظار داشت که مهارت و تجربه مدیران تعاونی موجب شود تعاونی تحت مدیریتشان سرمایه بیشتری جذب کند و عملکرد مطلوب‌تری داشته باشد و از این طریق سبب موفقیت تعاونی‌ها شود. در ادامه به برخی پیشنهادها برای موفقیت بیشتر تعاونی‌ها اشاره می‌شود:

- قبل از اعطای مجوز به فرد متقاضی و هیئت‌مدیره، باید کلاس‌های آموزشی بین دو تا چهارساعته را بگذرانند. بعد از اتمام دوره، آزمون کتبی از آن‌ها گرفته شود تا به مطالب دوره اشراف لازم را پیدا کنند.
- همچنین قبل از صدور مجوز، یک یا دو جلسه مشاوره برای فرد متقاضی برگزار شود تا فرد قبل از ورود به تعاونی با مشکلات و ظرفیت‌های حضور در آن آشنا شود.
- قبل از صدور مجوز، باید برای تعاونی طرح توجیهی و برنامه میان‌مدت و بلندمدتی ارائه شود.
- قوانین نظارتی برای تعاونی‌های خانوادگی با اعضای کم، کمتر از تعاونی‌ها با صدها عضو باشد تا افراد در تعاونی کوچک خیلی وقت و انرژی‌شان را صرف انجام قوانین و دستورات عملی‌ها نکنند.
- تعداد سامانه‌های نظارتی و مراحل اخذ مجوز ارتقای تعاونی باید برای فعالیت‌های چندمنظوره کاهش پیدا کند.
- انتخاب افرادی که با مدیرعامل و هیئت‌مدیره هماهنگی بیشتری دارند.
- استفاده از نیروهای جوان مشتاق به یادگیری و کسب درآمد می‌تواند مشکل مشارکت‌جویی را تا حدی حل کند.

منابع

- بوداقتی، علی، باقری، معصومه، بهمنی، سجاد، شهریاری، مرضیه و صادقی عمرآبادی، بهروز (۱۴۰۰). مدل‌سازی ساختاری تفسیری راهکارهای افزایش تولید شرکت‌های تعاونی استان خوزستان در دوره شیوع کرونا، توسعه محلی، دوره سیزدهم، شماره ۱: ۱۴۷-۱۷۱.
- دانش‌مهر، حسین و هدایت، عثمان (۱۳۹۷). تحلیل روایت ذی‌نفعان از فروپاشی سرمایه اجتماعی در میان تعاونی‌های تولید روستایی (مورد مطالعه: تعاونی‌های تولید روستایی استان کردستان)، توسعه محلی، دوره دهم، شماره ۲: ۲۰۷-۲۳۰.
- شامرادیان، سحر (۱۳۹۸). شناسایی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت شرکت‌های تعاونی تولیدی شهرستان سنندج با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت کسب‌وکار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج.
- صفری، حسین، آریان‌فر، خسرو و ابراهیمی، عباس (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر موفقیت شرکت‌های تعاونی مصرف برتر، تعاون و کشاورزی (تعاون)، سال سیزدهم، شماره ۲: ۳۳-۵۱.
- فرشادفر، زهرا (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر بهره‌وری نیروی انسانی در شرکت‌های تعاونی صنعتی و کشاورزی استان کرمانشاه، تعاون و کشاورزی (تعاون)، سال بیستم، شماره ۲: ۳۵-۴۸.
- کوهی، کمال (۱۳۸۵). راهکارهای ارتقای فرهنگ تعاون (مطالعه موردی استان آذربایجان شرقی)، تعاون و کشاورزی (تعاون)، سال بیستم، شماره ۲: ۱-۱۸.
- نوغانی، محسن و میرمحمدتبار، سید احمد (۱۳۹۶). فراتحلیل: مبانی و کاربردها، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.

- Adrian, J., & Green, T. (2001). Agricultural cooperative managers and the business environment. *Journal of Agribusiness*, 19(1), 17-34.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, Inc.
- Banaszak, I. (2008). Determinants of successful cooperation in agriculture markets: Evidence from producer group groups in Poland. In G. Hendrikse, M. Tunnanen, M., J., Winddsperger J., G. Cliquet (Eds.), *Strategy and governance of networks: Cooperatives, franchising and strategic alliance* (pp. 27-46). Heidelberg: Physica Verlag.
- Baviskar, B. S., & Attwood, D. W. (1984). Rural co-operatives in India. *Contributions to Indian Sociology*, 18(1), 85-107.
- Becker, G. S. (1999). Investment in human capital: A theoretical analysis. *Journal of Political Economy*, 70(5), 9-49.

- Bhuyan, S., & Leistriz, F. (2001). An examination of characteristics and determinants of success of cooperatives in the non-agricultural sectors. *Journal of Cooperatives*, 16, 46-62.
- Bhuyan, S. (2007). The people factor in cooperative. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 55(3), 275-298.
- Borenstein, M, Hedges, L, Higgins, J, & Rothstein, H. (2009). *Introduction to meta-analysis*. UK: Wiley & Sons Publication.
- Bruynis, C., Goldsmith, P. D., Hahn, D. E., & Taylor, W. J. (2001). Critical success factors for emerging agricultural marketing cooperatives. *Journal of Cooperation*, 16, 14-24.
- Bruynis, C., Goldsmith, P. D., Hahn, D. E., & Taylor, W. J. (2007). Key success factors for emerging agricultural marketing cooperatives. *Journal of Cooperatives*, 16, 19-24.
- Card, N. A. (2011). *Applied meta-analysis for social science research*. New York: Guilford Publications.
- Cohen, J. (1977). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New York: Academic Press.
- Cooper, H. M. (2009). *Research synthesis and meta-analysis: A step-by-step approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Egerstrom, L. (2004). *Obstacles to cooperation*. Armonk, N.Y: M.E. Sharpe.
- Eklund, J. E. (2013). *Theories of investment: A theoretical review with empirical applications, working papers series from Swedish entrepreneurship forum*. Available at: https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2013/03/WP_22.pdf (Accessed 27 May 2020).
- FAO (2004). *Cooperatives and their environments, new strategies for mobilizing capital in agricultures cooperatives*. Available at: <http://www.fao.org/3/y5469e/y5469e04.htm> (Accessed 24 March 2010).
- Fulton, M. E. (2004). *Understanding cooperative behavior: The prisoner's dilemma approach*. New York: M.E Sharp.
- Guzmán, C., & Santos, F. (2020). Analyzing the links between cooperative principles, entrepreneurial orientation and performance. *Small Business Economy*, 55, 1075–1089.
- Han, J., Qin, Z., Zhang, Y., & Luo, D. (2006). *The current development and problems of Chinese cooperative development*. Zhongguo Jingji shibao.
- Hilchey, D. (2009). Small scale Grower Cooperative in the Northeast U.S. *Journal of Agriculture and Food Systems Development*, 1(2), 12-21.
- International Co-operative Alliance. (2019). *Global 300 Report 2010: The world's major cooperatives and mutual businesses*. Available at <http://ica.coop/sites/default/files/attachments/Global300%20Report%202011.pdf> (Accessed 18 December 2019).
- International Cooperative Alliance (ICA). (1995). *Cooperative identity, values and principles*. Available at: <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity> (Accessed 28 March 2019).

- John, L., Adrian, J., & Wade Green, T. (2006). Agricultural cooperative managers and the business environment. *Journal of Agribusiness Agricultural Economics*, 19(1), 17-33.
- Johnson, D. (1995). Surfing the new wave cooperatives. *Farmer Cooperatives*, 62(7), 1-12.
- Li, P. (2004). Social capital and economic outcomes for immigrants and ethnic minorities. *Journal of International Migration and Integration*, 5(2), 171–190.
- Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (2001). *Practical meta-analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Littell, J. H., Corcoran, J., & Pillai, V. (2008). *Systematic reviews and meta-analysis*. New York: Oxford University Press.
- Liu, G. (2011). *Factors for successful development of farmer cooperatives in China* (Unpublished master's thesis). Massey University, New Zealand.
- Menard, C., & Shirley, M. M. (2014). The future of new institutional economics: from early intuitions to a new paradigm? *Journal of Institutional Economics*, 10(4), 541–565.
- Njiru, M. N. (2014). *Factors influencing performance of co-operatives: A case of Mbeere North sub-county, Kenya*. An in Project Planning and Management, University of Nairobi.
- Osterberg, P., & Nilsson, J. (2009). Members' perception of their participation in the governance of cooperatives: The key to trust and commitment in agricultural cooperatives. *Journal of Agribusiness*, 25(2), 181- 197.
- Österberg, P., & Nilsson, J. (2009). Members' perception of their participation in the governance of cooperatives: The key to trust and commitment in agricultural cooperatives. *Agribusiness*, 25(2), 181–197.
- Pollet, I. (2009). *Cooperatives in Africa: The age of reconstruction-synthesis of a survey in nine african countries*. Series on the Status of Cooperative Development in Africa. Coop Africa working Paper No.7, ILO.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Sargent, M. (1982). *Agricultural co-operation*. Hampshire, England: Grower Publishing Company.
- Stephen, F. H. (2017). The institutional environment required to support China's new normal economy. *China-EU Law Journal*, 5(3), 119-134.
- Sun, W. (2009). Institutional innovation of cooperative mode of production, teaching and research: comprehensive innovation. *Research on Scientific Research Management*, 30, 69-75.
- Suskswang, O. (1990). *Dynamics of cooperative development*. Available at: www.systemdynamics.org/conferences/1990/proceed/pdfs/suska1102.pdf (Accessed 30 April 2019).
- United Nations. (2015). *International year of cooperatives*. Available at: <http://www.un.org/> (Accessed 29 May 2015).

-
- Woolcook, M. (2000). Social capital and economic development: Towards a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27, 151-208.
- Yu, R. (2009). *Four factors influence farmer cooperative development*. Available at: <http://nc.mofcom.gov.cn/news/11410711.html> (Accessed 28 November 2018).
- Zeuli, B. (2004). *The evolution of the cooperative model*. London: Routledge.